

PAVADINIMŲ VARTOSENA IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO STUDIJŲ KRYPTIES BAIGIAMUOSIUOSE DARBUOSE

Aušra Rimkutė-Ganusauskienė

Kauno kolegija

Anotacija. 2022–2024 m. Kauno kolegijoje įgyvendintas projektas „Kalbos konsultacijų teikimas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų krypties baigiamųjų darbų rengėjams“. Viena iš projekto veiklų – baigiamųjų darbų patikra. Peržiūrėjus 204 baigiamuosius darbus, pastebėta pavadinimų rašybos normų nesilaikymo atvejų. Šiuo straipsniu siekiama atskleisti baigiamuosiuose darbuose vartojamų pavadinimų rašybos polinkius. Atlikus tyrimą, nustatyta, kad beveik trečdalis studentų klysta rašydami dokumentų, taip pat įstaigų, organizacijų ir jų padalinių pavadinimus. Septintadalyje darbų netinkamai rašomi švenčių ir atmintinų dienų pavadinimai. Rečiau klystama rašant įvairių spaudinių (knygų, žurnalų, straipsnių ar pan.) pavadinimus. Be šių, rasta netaisyklingai rašant metodų, švietimo įstaigų ugdytinių grupių, žaidimų, istorinių įvykių ar epochų ir kitus pavadinimus. Išnagrinėjus būdingiausias baigiamųjų darbų pavadinimų rašybos klaidas, galima daryti prielaidą, kad esama pavadinimų rašymo spragų ir kad baigiamųjų darbų rengėjai greičiausiai nesupranta rašantys netaisyklingai, kitaip tariant, tiesioginės reikšmės ar simbolinius pavadinimus jie kai kuriais atvejais suvokia ne kaip pavadinimus, o kaip bendrinius žodžius, tam tikrais atvejais simbolinius pavadinimus sutapatina su tiesioginės reikšmės pavadinimais. Dažniausiai klystama tada, kai pavadinimas naujas ir (ar) negirdėtas, nefiksuojamasis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Konsultacijų banke. Tokiais atvejais sunkiau pritaikoma painesnė, išimčių turinti ar retesnė rašybos taisyklė. Tyrimas atskleidė, kad daugiausia neaiškumų kyla rašant tiesioginės reikšmės pavadinimus. Be viso to, linkstama simbolinių pavadinimų, vartojamų prieš gimininius žodžius arba be jų, nelinksnuoti.

Reikšminiai žodžiai: baigiamasis darbas, pavadinimas, rašybos taisyklės, kodifikuotos normos, profesijos kalba, rašybos klaidos

Įvadas

Tyrimo aktualumas ir ištirtumas

Dažnai sakoma, kad lietuvių kalba kinta, kad ją veikia intensyvėjantys kalbų kontaktai ir kiti su globalizacija susiję procesai bei reiškiniai (internetas, dirbtinis intelektas ir kt.), taip pat besikeičiančios visuomenės kalbinės nuostatos. Manoma, kad visa tai turi įtakos ir rašto kalbai. Nuo pat XXI a. pradžios kalbos tyrėjai atkreipia dėmesį į didėjančią informacinių technologijų poveikį mokinių, studentų, taip pat apskritai visos visuomenės kalbai (Šukys, 2003; Pupkis, 2005; Drukteintė, 2009; Rimkutė, 2012; Miliūnaitė, 2013; Miliūnaitė, 2014; Macienė, Rimkutė, 2014; Gudzinevičiūtė, 2015; Labanauskienė, 2015; Tamulionienė, 2015; Trimonytė, 2019; Dumšienė, 2021; Macienė, 2022). Prastėja ir rašyba, pastebima įvairių rašybos klaidų. Rašyba, kartu ir jos taisyklės yra sutartinis dalykas, todėl jos taisyklės yra privalomos visiems bendrine lietuvių kalbos atmaina rašantiems žmonėms. Nemotyvuoti rašybos taisyklių pažeidimai bendrinės kalbos vartosenoje laikomi rašybos klaidomis. Kiekvienais metais skaitant studentų darbus, pastebima, kad daugėja rašybos nukrypimų nuo kodifikuotų rašybos normų, o vis pasirodantys tyrėjų straipsniai patvirtina problemos svarbą. Apie prastėjančią rašybą kalba ir užsienio tyrėjai (Linden, 2020; Teixeira da Silva, 2023). Nors apie baigiamųjų darbų kalbą rašyta gana nemažai, dažniausiai ji aptariama kalbos taisyklingumo požiūriu, išskiriant ir aprašant būdingiausias klaidas (Macienė, Rimkutė, 2014; Trimonytė, 2019; Macienė, 2022), tačiau atskiro straipsnio, skirto studentų baigiamuosiuose darbuose vartojamų pavadinimų rašybai, nebuvo. Tuo šis straipsnis ir jame pristatomas tyrimas yra naujas ir aktualus.

Tyrimo objektas – ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų krypties baigiamuosiuose darbuose vartojami pavadinimai.

Tyrimo tikslas – atskleisti baigiamuosiuose darbuose vartojamų pavadinimų rašybos polinkius.

Siekiant iškelto tikslo, keliami šie **uždaviniai**:

1. atlikti baigiamųjų darbų pavadinimų klaidų analizę;
2. remiantis naujausiomis lietuvių kalbos rašybos taisyklėmis išskirti dėsningas pavadinimų rašymo klaidas;
3. išsiaiškinti, kokių pavadinimų rašybos spragų turi baigiamųjų darbų rengėjai.

Tyrimo metodai: aprašomasis, lyginamasis, skaičiavimo ir mokslinės literatūros analizės.

Straipsnyje keliamas **problemnis klausimas**, ar baigiamuosius darbus rašantys studentai ne tik žino, bet ir moka taikyti naujausias pavadinimų rašybos taisykles?

Tyrimo metodai ir sąlygos

Tyrimo medžiaga rinkta iš 204 Kauno kolegijos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų krypties studentų 2022–2024 m. baigiamųjų darbų tekstų, tikrintų įgyvendinant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuotą projektą „Kalbos konsultacijų teikimas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų krypties baigiamųjų darbų rengėjams“ (projektas vykdytas nuo 2022 m. vasario 4 d. iki 2024 m. gruodžio 31 d.). Manoma, kad toks darbų skaičius yra pakankamas pastebėti tam tikras būdingas rašybos klaidas. Buvo skaitomi bet kurie 8 baigiamojo darbo puslapiai ir fiksuojamos juose rastos pavadinimų rašybos klaidos. Jeigu skaitomame puslapyje buvo lentelių ar paveikslų, tikrinta daugiau puslapių.

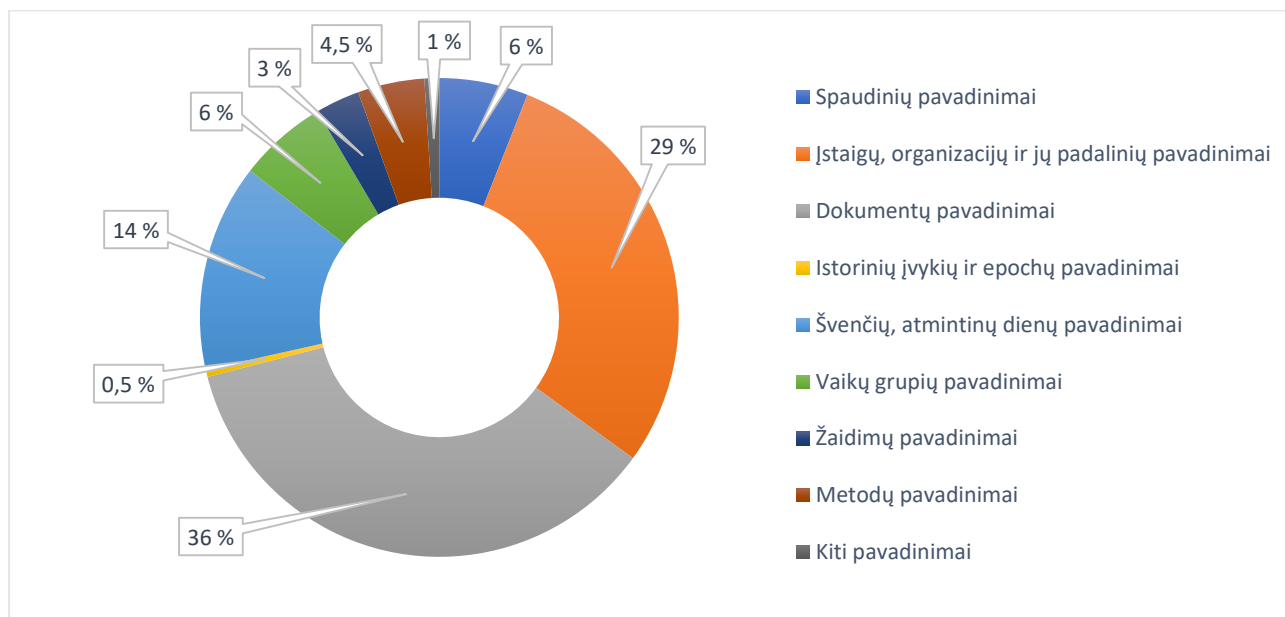
Analizuojant rastas pavadinimų rašybos klaidas, remiamasi naujausiomis lietuvių kalbos rašybos taisyklėmis, patvirtintomis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) 2022 m. sausio 6 d. nutarimu Nr. N-1 (190) ir 2022 metais paskelbtomis leidinyje „Lietuvių kalbos rašyba: taisyklės, komentarai, patarimai“ (parengė Rasuolė Vladarskienė, Palmira Zemlevičiūtė), taip pat VLKK nutarimais, kuriais reglamentuojami naujausi rašybos dalykai, ir VLKK Konsultacijų banko konsultacijomis.

Atliekant tyrimą pasitelkiamas aprašomasis metodas, leidžiantis surinktus duomenis ne tik klasifikuoti, bet ir išsamiai apibūdinti bei nagrinėti. Lyginamasis metodas padėjo atskleisti pavadinimų rašymo polinkius ir kartu išskirti probleminius vartosenos aspektus, nesutampančius su kodifikuotomis rašybos normomis. Todėl ši analizė aktuali vartosenos požiūriu. Siekiant geriau suprasti esamą tyrimo apie pavadinimų rašybą kontekstą, taikytas ir mokslinės literatūros analizės metodas, padėjęs teoriškai nustatyti iškeltos pavadinimų vartosenos spragas, taip pat pagrįsti tyrimo aktualumą. Be visų šių metodų, pasitelkiamas skaičiavimo metodas, padedantis iliustruoti tam tikrų rašybos aspektų paplitimą.

Straipsnyje pateikiami pavyzdžiai rašomi pasviruoju šriftu, netaisyklinga vieta išskiriama pusjuodžiu šriftu, o skliaustuose po lygybės ženklo duodamas taisyklingas variantas, pateikiamų pavyzdžių kalba netaisoma. Atliekant baigiamųjų darbų analizę, rasta daug daugiau pavyzdžių, straipsnyje minimi tik tie, kurie aiškiausiai iliustruoja problemą ar įdomesnę pavadinimų vartosenos atvejį.

Tyrimo rezultatai

Peržiūrėjus 204 baigiamuosius darbus, rasta pavadinimų rašymo nevienodumų ir klaidų. Kaip matyti iš 1 paveikslėlio, dažniausiai klystama rašant dokumentų (36 proc.) ir įstaigų, organizacijų bei jų padalinių pavadinimus (29 proc.). Baigiamuosiuose darbuose studentai nagrinėja ne tik teorinius tam tikros temos aspektus, bet aptaria ir praktines veiklas, kurios gana dažnai būna susijusios su tam tikromis kalendorinėmis metų šventėmis arba su atmintinomis dienomis, todėl nestebina ir netaisyklinga švenčių bei atmintinų dienų pavadinimų rašyba. Šios klaidos sudaro apie 14 proc. visų rastų pavadinimų rašybos klaidų. Klystama rašant įvairių spaudinių (knygų, žurnalų, straipsnių ar pan.) pavadinimus. Šios klaidos sudaro apie 6 proc. Be šių, rasta netaisyklingai rašant metodų (4,5 proc.), švietimo įstaigų ugdytinių grupių (6 proc.), žaidimų (3 proc.), istorinių įvykių ir epochų (0,5 proc.) ir kitus (apie 1 proc.) pavadinimus.

1 pav. Pavadinimų rašybos klaidų pasiskirstymas baigiamuosiuose darbuose pagal dažnumą (proc.)

Spaudinių pavadinimų rašymas

Kas ketvirtame baigiamajame darbe pastebėta leidinių pavadinimų rašymo netikslumų. Leidinių pavadinimai paprastai rašomi kabutėse¹ kaip simboliniai pavadinimai, todėl taisytiniai sakiniai, kuriuose minimi konkretūs leidiniai: *Žodis integracija tarptautinių žodžių žodyne* (= „Tarptautinių žodžių žodyne“) *paiškinamas, kaip „dalių, elementų jungimas(is) į visumą. <...>; Panašiai integracija apibūdinama ir Lietuvių kalbos žodyne* (= „Lietuvių kalbos žodyne“) (2022²) – „kurių nors dalių sujungimas į visumą“; *Enciklopediniame edukologijos žodyne* (= „Enciklopediniame edukologijos žodyne“) rašoma, kad <...>; *Visuotinė Lietuvių enciklopedija* (= „Visuotinė lietuvių enciklopedija“); *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas* (= „Bendrinės lietuvių kalbos žodynas“); *Aiškinamasis ryšių su visuomene terminų žodynas* (= „Aiškinamasis ryšių su visuomene terminų žodynas“) ir kt. Kaip matyti iš pavyzdžių, dažniausiai klystama tais atvejais, kai leidinių pavadinimai tiesiogiai žymi leidinį. Į tokio pavadinimo sudėtį įeina konkretizuojamosios reikšmės žodis (*žodynas, enciklopedija*). Šiais atvejais tiesioginės reikšmės spaudinio pavadinimas nesuvokiamas kaip pavadinimas, kurį reikia išskirti kabutėmis.

Kai kurie baigiamųjų darbų rengėjai mini elektronines duomenų bases, retas kuris pavadinimą užrašo taisyklingai, pvz.: *Lietuvos Respublikos Terminų Bankas* (= *Lietuvos Respublikos terminų bankas*); *Lietuvos Respublikos Terminų bankas* (= *Lietuvos Respublikos terminų bankas*). Rašybos taisyklėse nurodoma, kad elektroninių duomenų bazių ir kitokių duomenų sandėlių pavadinimų pirmasis žodis ir kiti tikriniai žodžiai (kaip tiesioginės reikšmės pavadinimų) rašomi iš didžiosios raidės (Vladarskienė, Zemlevičiūtė, 2022), o visi kiti pavadinimą sudarantys žodžiai – iš mažosios.

Dokumentų pavadinimų rašyba

Baigiamųjų darbų rengėjams problemų kelia ir dokumentų pavadinimų rašyba. Dokumentų pavadinimai yra sudaryti iš gimininių žodžių ir juos apibūdinančių žodžių junginio. Leidinyje „Lietuvių kalbos rašyba: taisyklės, komentarai, patarimai“ išskiriami trys pagrindiniai oficialiųjų dokumentų pavadinimų rašymo tipai: „1) tiesioginės reikšmės dokumentų pavadinimų pirmasis žodis ir kiti tikriniai žodžiai rašomi iš didžiosios raidės;

- 2) antraštinio dokumento pavadinimą sudaro gimininiai žodžiai ir po jų einanti dokumento antraštė, prasidedanti prielinksniu *Dėl...*, rišliame tekste rašoma kabutėse;
- 3) prieš simbolinį dokumento pavadinimą rašomi gimininiai žodžiai, o pats pavadinimas pradedamas didžiąja raide ir rašomas kabutėse“ (Vladarskienė, Zemlevičiūtė, 2022).

Bene dažniausiai klystama rašant tiesioginės reikšmės dokumentų pavadinimus, pvz.: *Lietuvos Respublikos Švietimo* (= *švietimo*) *įstatymas*; *Nuo 2024 metų, įsigalios Lietuvos Respublikos Švietimo* (= *švietimo*) *įstatymas, reglamentuojantis <...>*, nes pamirštama, kad tik pirmasis dokumento pavadinimo žodis ir, jeigu yra, kiti sudaromieji tikriniai žodžiai rašomi iš didžiosios raidės.

Kartais tiesioginės reikšmės pavadinimai baigiamuosiuose darbuose rašomi kabutėse, pvz.: 2016 m. parengtas „*Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*“ (= *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*); Kaip pažymima „*Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose*“ (= *Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose*). Kabutėmis išskiriami tik simboliniai pavadinimai – pavadinimai, kuriuos sudarantys žodžiai ar žodžių junginiai paprastai vartojami perkeltine reikšme.

Dažniausiai oficialių tiesioginės reikšmės dokumentų pavadinimų pirmasis žodis baigiamuosiuose darbuose rašomas iš mažosios raidės, tarsi būtų kalbama apibendrintai, nors greta duodama konkrečių pavyzdžių ar nuorodų į minimą dokumentą, pvz.: *Remiantis Lietuvos respublikos* (= *Respublikos*) *švietimo ir mokslo ministerijos ikimokyklinio* (= *Ikimokyklinio*) *ugdymo metodinėmis rekomendacijomis* (2015), *pažinimo kompetencijų galima suskirstyti į šias vaiko pasiekimų sritis: <...>*; *Apklausoje rezultatai patvirtino ikimokyklinio* (= *Ikimokyklinio*) *ugdymo metodinių rekomendacijų* (2015) teiginį, kad <...>; *Remiantis ikimokyklinio* (= *Ikimokyklinio*) *ugdymo metodinėmis rekomendacijomis, žaisdami vaikai ugdo pažinimo ir socialinę kompetencijas, ugdo kalbinę raišką; Taikant žaidimą kaip ugdymo(si) būdą, atsižvelgiant į vaiko raidą, remiantis ikimokyklinio* (= *Ikimokyklinio*) *ugdymo metodinėmis rekomendacijomis ir ikimokyklinio*

¹ Lietuviškos kabutės yra savitos. Jos gali būti vartojamos tiek kaip skyrybos ženklas (vartojimą reglamentuoja Lietuvių kalbos skyrybos taisyklės, patvirtintos VLKK), tiek kaip rašybos ženklas (vartojimą reglamentuoja Lietuvių kalbos rašybos taisyklės, patvirtintos VLKK). Kabutės, kaip žinome, skirtingų kalbų rašto sistemose būna skirtingų formų. Lietuviškos kabutės yra apibrėžtos: atidaromosios kabutės žymimos į du devynetus panašiais ženklais eilutės apačioje („), o uždarnosios kabutės primena du šešetukus ir yra rašomos eilutės viršuje (“) (Vladarskienė, Zemlevičiūtė, 2022). Šių rašybos taisyklių būtina paaisyti.

² Nurodyti netikslūs metai.

(= Ikimokyklinio) **amžiaus vaikų ugdymosi pasiekimų aprašu**, <...>; Išanalizavus dokumentus, taip pat ir **ikimokyklinio** (= Ikimokyklinio) **ugdymo metodines rekomendacijas** (2015), galima teigti, kad vaidmeniniai žaidimai ugdo šias kompetencijas: socialinę, komunikacinę, pažintinę, meninę, sveikatos; Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintoje **bendrojoje** (= **Bendrojoje**) **pilietinio ugdymo programoje** (2004) teigiama, kad <...>.

Gana dažnai baigiamuosiuose darbuose, minint oficialų dokumentą, sudarytą iš gimininių žodžių ir po jų einančios dokumento antraštės, prasidedančios didžiąja raide rašomu prielinksniu *Dėl*, pamiršamos lietuviškos kabutės, pvz.: Lietuvos respublikos (= Respublikos) švietimo ir mokslo ministro įsakyme **dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo** (= „Dėl geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“) (2015) pabrėžiama, kad ugdymo(si) aplinka turėtų būti dinamiška, atvira ir funkcionali; Remiantis Lietuvos higienos norma HN 75:2010, patvirtinta Lietuvos respublikos (= Respublikos) sveikatos apsaugos ministro 2010 m. balandžio 22 d. įsakymu Nr. V-313 **dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2010** <...> (= „Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2010 <...>“); Lietuvos respublikos (= Respublikos) sveikatos ministro įsakyme **dėl Lietuvos higienos normos HN 131:2015** (= „Dėl Lietuvos higienos normos HN 131:2015“) pateikti saugos reikalavimai žaidimų aikštelėms. Tais atvejais, kai rašomas ne oficialus dokumento pavadinimas, o tiesiog dokumentas apibūdinamas nurodant jo turinį, kabutės nevartojamos, rašoma iš mažosios raidės. Tokių atvejų nagrinėtuose studentų darbuose labai nedaug. Paprastai minimas oficialus dokumentas, dažniausiai jis net cituojamas, todėl netaisyklinga aptartų pavadinimų vartoseną rodo, kad darbų rengėjams yra sudėtinga suvokti, kad kalbama apie dokumentą ir jo pavadinimą būtina rašyti laikantis nustatytų rašybos taisyklių.

Prie dokumentų pavadinimų galima priskirti ir studentų baigiamuosiuose darbuose aprašytus projektų ir veiklų pavadinimus. Šie pavadinimai laikytini simboliniais, todėl rašytini kabutėse. Tačiau, kaip rodo atliktas tyrimas, aptariami pavadinimai rašomi nevienodai, nesilaikant rašybos taisyklių, pvz., neišskiriant kabutėmis: Edukacinio projekto **Paukšteliams sugrįžtant** (= „Paukšteliams sugrįžtant“) pristatymas vaikams; pamirštant, kad simbolinio pavadinimo tik pirmasis žodis rašomas didžiąja raide: Projektas „**Smalsus Tyrinėtojas**“ (= „Smalsus tyrinėtojas“) patvirtino, kad vaikams nėra nieko įdomiau nei tyrinėti juos supantį pasaulį, plg. Veiklos metu „**pagauk saulės zuikutį**“ (= „Pagauk saulės zuikutį“) lavės vaikų <...>.

Palyginti dažnai simboliniai pavadinimai yra ne tik išskiriami kabutėmis, bet ir rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz., projekto „**TĖVAI VAIKŲ DARŽELYJE**“ veiklos. Toks pavadinimas baigiamajame darbe turėtų būti rašomas pagal bendrąsias lietuvių kalbos rašybos taisykles – pavadinimo tik pirmasis žodis didžiąja raide, su kabutėmis. Į pavadinimų rašymą didžiosiomis raidėmis dar prieš tris dešimtmečius dėmesį atkreipė Dana Vainauskienė. Tada tyrėja apibendrinama teigė, kad didžiųjų raidžių vartojimas reiškia rašančiojo asmens norą išskirti tai, kas ypač svarbu (Vainauskienė, 1995). Vėliau pastebėta, kad pavadinimų rašyba didžiosiomis raidėmis plinta dėl reklaminių, skelbimų ir kitų panašių tekstų įtakos, nes juose ypač svarbus grafinis pavadinimų pateikimas (Župerka, 2008; Smetonienė, 2009). Onos Laimos Gudžinevičiūtės manymu, „grafinis pavadinimų pateikimas gali būti meniškai tikslingas, tačiau tada, kai griunamos didžiųjų raidžių rašybos normos, netoleruotinas, nes platina klaidingos rašybos pavyzdžius ir ilgainiui juos įtvirtina – tai pavojinga rašybos tendencija“ (Gudžinevičiūtė, 2015).

Ištaigų, organizacijų ir jų poskyrių pavadinimų rašyba

Atliekant baigiamųjų darbų patikrą, rasta tiek tiesioginių, tiek simbolinių ištaigų ar organizacijų pavadinimų rašybos klaidų. Šios klaidos sudaro kiek mažiau nei trečdalį visų pavadinimų rašybos klaidų (1 pav.). Bene dažniausiai klystama rašant oficialius valstybinės valdžios ištaigų, pvz., ministerijų, pavadinimus, prasidedančius tikriniu šalies vardu *Lietuvos Respublika*. Retkarčiais klystama rašant žodį *respublika* oficialiame valstybės pavadinime: **Lietuvos respublikos** (= Respublikos) švietimo ir mokslo ministro nutarime teigiama, kad <...>; Šioje **Lietuvos respublikos** (= Respublikos) švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintoje programoje rašoma, <...>. Galima spėti, kad tokia rašybos klaida atsiranda, nes žodis *respublika* nėra laikomas valstybės pavadinimo dalimi, o suvokiamas kaip bendrinis žodis. Baigiamųjų darbų rengėjai palyginti dažnai pamiršta, kad oficialus valstybinės valdžios ištaigos pavadinimas yra tiesioginės reikšmės pavadinimas, todėl visi kiti pavadinimą sudarantys žodžiai rašytini mažąja raide, pvz.: Lietuvos respublikos (= Respublikos) **Švietimo** (= švietimo) ir mokslo ministerija; ir kt. Pagal tą pačią taisyklę rašomi ir sutrumpinti oficialūs ištaigų ir organizacijų pavadinimai, pvz.: LR **Švietimo** (= švietimo), mokslo ir sporto ministerijos interneto svetainėje rašoma, kad <...>. Taigi, kaip matyti iš pavyzdžio, sutrumpinto pavadinimo pirmasis žodis rašomas iš didžiosios raidės, o kiti sudaromieji žodžiai rašomi lygiai taip pat kaip nesutrumpintame pavadinime.

Dažnėja atvejų, kai ištaigų ar organizacijų pavadinimo visi žodžiai rašomi didžiosiomis raidėmis. Tokia rašyba yra būdinga tik, kaip nurodoma leidinyje „Lietuvių kalbos rašyba. Taisyklės, komentarai, patarimai“, aukščiausiųjų valstybinės valdžios institucijų ir aukščiausiųjų tarptautinių institucijų (Jungtinių Tautų, Europos

Tarybos, Europos Sąjungos) pavadinimams (Vladarskienė, Zemlevičiūtė, 2022), todėl taisytini tokie atvejai: *Projektą vykdė Nacionalinė Švietimo Agentūra* (= *Nacionalinė švietimo agentūra*); *Nacionalinės Švietimo* (= *Nacionalinės švietimo*) agentūros svetainėje rašoma, kad <...>; **Kauno Kolegija** (= *Kauno kolegija*); **Kauno Kolegijos Menų ir Ugdymo Fakulteto Pedagogikos Katedra** (= *Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra*). Aptartą rašybos tendenciją dar prieš daugiau nei du dešimtmečius pastebėjo J. Šukys. Tada jis rašė: „[D]abar ypač plinta nenorminis įstaigų, įmonių ir organizacijų sudėtinių pavadinimų rašymas didžiosiomis raidėmis. To reiškinių priežastys, matyt, yra dvi: kartais – noras pernelyg sureikšminti savo įstaigą, o dar dažniau – nekritiškai perimta Vakarų Europos kalbų, ypač anglų ir vokiečių, tradicija sudėtinius pavadinimus rašyti didžiosiomis raidėmis“ (Šukys, 2003). Tokia rašyba gaji ir šiandien, ypač tai akivaizdu studentų darbuose. Tik čia, regis, visai ne noras sureikšminti kalbamą įstaigą, o anglų kalbos įtaka, kartu, matyt, ir pačių darbų rengėjų rašybos taisyklių neįsisavinimas ar nesupratimas.

Įstaigų poskyrių pavadinimų rašyba taip pat sunkiai įveikiama. Kas šeštame tirtame darbe galima rasti įstaigų ar organizacijų struktūrinių padalinių oficialių pavadinimų rašybos klaidų. Dažniausiai padalinio pavadinimo pirmasis žodis rašomas iš mažosios raidės, nors turėtų būti rašomas iš didžiosios raidės, pvz.: *Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo* (= *Švietimo*) **aprupinimo centras** atsakingas už <...>; **Kauno kolegijos menų ir ugdymo fakulteto** (= *Menų ir ugdymo fakulteto*) **pedagogikos katedra** (= *Pedagogikos katedra*).

Netaisyklingai rašomi ir aukščiausiųjų tarptautinių institucijų, minimų baigiamuosiuose darbuose, pavadinimai, pvz.: *Panašiai teigia Europos komisija* (= *Komisija*); *Šioje Europos tarybos* (= *Tarybos*) rekomendacijoje išskiriami esminiai principai <...>; buvo įgyvendintas **Europos sąjungos** (= *Sąjungos*) finansuojamas projektas. Greičiausiai kyla neaiškumų dėl institucijos svarbumo.

Retais atvejais tiesioginės reikšmės pavadinimai painiojami su simboliniais pavadinimais ir rašomi kabutėse, pvz.: *Kaip teigia „Švietimo, sporto ir mokslo ministerija“* (= *Švietimo, mokslo ir sporto ministerija*), *vaikas, kuris sėkmingai integruojasi į darželį, atvykęs iš svetur, turi daugiau galimybių atskleisti*.

Nagrinėtuose baigiamuosiuose darbuose rasta nedaug įstaigų simbolinių pavadinimų. Jie paprastai rašomi taisyklingai, t. y. išskiriant kabutėmis. Atkreiptinas dėmesys į retus atvejus, kai šie pavadinimai rašomi didžiosiomis raidėmis, neišskiriant kabutėmis. Tokia rašyba toleruojama ir pateisinama skelbimuose, reklamose, o akademinuose tekstuose laikoma klaida.

Istorinių įvykių ir epochų pavadinimų rašyba

Kai kuriuose darbuose minimi išskirtinę reikšmę turintys istoriniai įvykiai ir epochos. Jų pavadinimai turėtų būti rašomi, kaip numatyta lietuvių kalbos rašybos taisyklėse, didžiąja raide. Iš rastų pavyzdžių matyti, kad jų rašyba kelia painiavą, pvz., tame pačiame darbe pavadinimas rašomas ir didžiąja raide, ir mažąja: *Šviečiamasis amžius* ir *šviečiamasis amžius*; *Renesansas* ir *renesansas* ir kt. Galima spėti, kad šių pavadinimų rašant baigiamuosius darbus prireikia retai, todėl ir jų rašybos klaidų nedaug (1 pav.).

Švenčių ir atmintinų dienų pavadinimai

Baigiamųjų darbų praktinėse dalyse studentai aprašo įgyvendinamas veiklas. Palyginti dažnai minimos įvairios šventės. Jų pavadinimai ne visada rašomi taisyklingai (1 pav.), pvz., *minint dieną be automobilio* (= *Dieną be automobilio*); *puošiamą šv. Kalėdų* (= *šv. Kalėdų dieną*; *Angelių Sargų (policijos) dieną* (= *Angelių sargų (policijos) dieną*) grupės vaikus aplankė Amsius; *Tarptautinė Šokio diena* (= *Tarptautinė šokio diena*). Pagal bendrąsias rašybos taisykles tik pirmasis šventės ar atmintinos dienos pavadinimo žodis rašomas didžiąja raide. Nepamirština, kad žodis *tarptautinis*, -ė gali būti oficialaus nesutrumpinto pavadinimo dalis, todėl nereikėtų, pvz., rašyti taip: *Renginyje, skirtame tarptautinei Mokytojų dienai* (= *Tarptautinei mokytojų dienai*) *paminėti, pasirodė ir „Gandriukų“ grupės vaikai*. VLKK Konsultacijų banke nurodoma, kad Atmintinų dienų įstatyme ir Darbo kodekso 123 straipsnyje „Švenčių dienos“ galima patikrinti švenčių ir atmintinų dienų pavadinimų rašybą.

Bendriniai religinių laikotarpių pavadinimai ne sakinio pradžioje rašomi iš mažosios raidės, pvz.: *vaikai Advento* (= *advento*) *rytą prisiminė senolių tradicijas*; *aptariama, kas yra Gavėnios* (= *gavėnios*) *laikotarpis*. Tokių pavadinimų rašybos klaidų, galima spėti, atsiranda, sutapatinant šventes ir religinius laikotarpius, t. y. nesuvokiant, kad religinių laikotarpių pavadinimai turi būti rašomi taikant kitą rašybos taisyklę.

Vaikų grupių pavadinimų rašyba

Kai kurie baigiamųjų darbų rengėjai mini vaikų grupių pavadinimus. Suskaičiuota, kad kas dvyliktame darbe esama šių simbolinių pavadinimų rašybos netikslumų (1 pav.). Dažniausiai šie grupių pavadinimai rašomi

didžiąja raide, bet pamirštami išskirti kabutėmis, pvz.: *Projektas įgyvendinamas 3–4 metų amžiaus vaikų grupėje Gandriukai* (= „Gandriukai“); *Boružėlių* (= „Boružėlių“) grupė; ir kt. Būna, kad šie pavadinimai rašomi nelietuviškose kabutėse, pvz.: priešmokyklinio ugdymo *„Drugelių“* (= „Drugelių“) grupėje.

Žaidimų pavadinimai

Lopšeliuose-darželiuose vaikai žaidžia įvairius žaidimus, eina ratelius. Aptardami veiklas, baigiamųjų darbų rengėjai mini jų pavadinimus. Yra darbų, kuriuose šie pavadinimai rašomi netaisyklingai, pvz., *žaidė LEGO* (= *lego*). Neaišku, kodėl žodis rašomas didžiosiomis raidėmis. Paprastai reklaminiuose tekstuose didžiosios raidės pakeičia kabutes, tačiau mokslinio stiliaus tekste didžiosios raidės laikytinos klaida. Simbolinis žaidimo pavadinimas „Lego“ kilo iš Danijos bendrovės pavadinimo, tačiau dėl paplitimo jis bendrinėje lietuvių kalboje jau tapo bendrinio žodžiu ir rašytinas iš mažosios raidės be kabučių. Dar vienas pavyzdys – *vaikai sprendė įdomias „šaradas“* (= *šaradas*); *mins mįsles ir spręs „Šaradas“* (= *šaradas*). Žodis *šarados*, matyt, suvokiamas kaip pavadinimas ir rašomas kabutėse arba iš didžiosios raidės, arba iš mažosios raidės. Kadangi tai nėra pavadinimas, kabučių nereikia, be to, rašytina mažąja raide kaip bendrinį žodį. Žaidimų rašybos klaidų nėra daug, vos viena kita (1 pav.), labiau laikytina atsitiktine klaida. Priežasčių, kodėl esama tokio tipo klaidų, matyt, taip pat ne viena. Galima numanyti, kad pagrindinė priežastis – sunku suvokti, kada vartotinas simbolinis žaidimo pavadinimas, o kada jau reikia (ar galima) vartoti jį kaip bendrinį žodį. Be to, retkarčiais galbūt simbolinio pavadinimo rašyba susiejama su prekių ženklų rašyba.

Metodų pavadinimai

Rasta netaisyklingai vartojant metodų pavadinimus (1 pav.). Primintina, kad metodų pavadinimai kabutėmis neskiriami, o iš didžiosios raidės rašomi į tokius pavadinimus įeinantys tikriniai žodžiai, pvz.: <...> *bus taikomas „Minčių lietus“* (= *minčių lietus*); *Autoriai siūlo „Draugystės metodą“* (= *draugystės metodą*); *vienas iš metodų – „žaislų mainai“* (= *žaislų mainai*); *Taikant „žaidimo“* (= *žaidimo*) *metodą* yra ugdomos vertybės, *supažindinama su lietuviškomis tradicijomis*; *taikyti „lygiagrečiųjų kalbėjimą“, „grįžtamojo ryšio“* (= *lygiagrečiųjų kalbėjimą, grįžtamojo ryšio*) *metodą* – *pedagogas komentuoja tai, ką vaikai daro, pagiria, detalizuoja, paaiškina ir pan.*

Apibendrinamosios pastabos

Išnagrinėjus baigiamuosiuose darbuose vartojamus pavadinimus, matyti jų rašybos polinkiai. Studentai tiesioginės reikšmės ar simbolinius pavadinimus vienais atvejais suvokia ne kaip pavadinimus, o kaip bendrinius žodžius, kitais atvejais simbolinius pavadinimus sutapatina su tiesioginės reikšmės pavadinimais. Pavadinimų rašybos klaidų analizė išryškina probleminius atvejus – dažniausiai klystama rašant dokumentų, įstaigų, organizacijų ir jų padalinių, taip pat švenčių ir atmintinų dienų pavadinimus (1 pav.). Tikėtina, kad dalis baigiamųjų darbų rengėjų nesupranta rašantys netaisyklingai. Ypač dažnai klystama tada, kai pavadinimas naujas ir (ar) negirdėtas, nefiksuojamas Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Konsultacijų banke. Tokiais atvejais sunkiau pritaikoma painesnė, išimčių turinti ar retesnė rašybos taisyklė.

Peržiūrėjus 2022–2024 m. parašytus ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų krypties baigiamuosius darbus, pastebėta gana pavojinga rašybos tendencija – pamirštama simbolinius pavadinimus, vartojamus be gimininių žodžių arba prieš gimininius žodžius, linksniuoti, pvz.: *įtraukia „Zipio draugai“* (= „Zipio draugų“) *projekto elementus*; *kaip teigia pedagogė, „Eglutė“* (= „Eglutės“) *vaikai domisi šventės tradicijomis*; *„Daugiakultūriniai darželiai. Gerosios praktikos vadovas“ (2016) knygoje* (= *Knygoje „Daugiakultūriniai darželiai. Gerosios praktikos vadovas“*) *siūdomi, tokie variantai*: <...>; taip pat vis dažniau nelinksniuojami gimininiai žodžiai, einantys prieš simbolinius pavadinimus, pvz.: *Edukacinis projektas buvo įgyvendintas 2023 m. kovo mėnesį lopšelis-darželis* (= *lopšelyje-darželyje*) *„X“*. Retkarčiais tokį nelinksniavimą galima laikyti korektūros riktą, atsiradusiu dėl skubėjimo ar, pavyzdžiui, kopijuojant tekstą, bet tokių klaidų baigiamuosiuose darbuose neturėtų būti, o jų dažnėjimas – ženklas, rodantis naujas rašybos tendencijas. Gali būti, kad tam tikrais atvejais gimininiai žodžiai yra suprantami kaip simbolinių pavadinimų dalis, o, kaip žinoma, lietuviški simboliniai pavadinimai, prieš kuriuos vartojami gimininiai žodžiai, yra nelinksniuojami. Regis, negebėjimas pritaikyti simbolinių pavadinimų rašybos taisyklių, kai nepaisoma normų ir rašoma taip, kaip pavyksta, yra pavojinga ir vis labiau plintanti problema, į kurią reikėtų atkreipti dėmesį ne tik per paskaitas, bet ir konsultuojant baigiamųjų darbų rengėjus bei jų vadovus.

Išvados

1. Atlikus ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų krypties baigiamuosiuose darbuose rastų pavadinimų vartosenos analizę, galima teigti, kad baigiamųjų darbų rengėjai nepakankamai geba remtis turimomis pavadinimų rašybos žiniomis arba jų turi per mažai, todėl pažeidžia pavadinimų rašybos normas. Jiems trūksta tiek tiesioginės, tiek simbolinės reikšmės pavadinimų rašymo įgūdžių.
2. Galima išskirti tris dėsningas su pavadinimų vartoseną susijusių pavadinimų rašybos klaidų kategorijas: 1) pavadinimas nerašomas ten, kur jis turėtų būti rašomas; 2) pavadinimas rašomas ten, kur nėra pavadinimo; ir 3) pavadinimas rašomas nepaisant rašybos taisyklėmis įtvirtintų normų. Dažniausiai klaidingai rašomi dokumentų, įstaigų, organizacijų ir jų padalinių pavadinimai. Kitos pavadinimų rašybos klaidos retesnės.
3. Baigiamųjų darbų pavadinimų vartosenos klaidos rodo, kad studentams būtina gilinti pavadinimų rašymo įgūdžius, reikia skirti dėmesio simboliui ir tiesioginės reikšmės pavadinimų sampratoms aptarti, išryškinti šių pavadinimų rašybos skirtumus, ypač akcentuojant simbolių pavadinimų, vartojamų be gimininių žodžių arba prieš gimininius žodžius, linksniavimą.

Literatūra

1. Drukteinytė, V. (2009). Būdingiausios studentų rašybos klaidos. Iš *Kalbos praktikos problemos: konferencijos pranešimai*, 2009, 16–26. Lietuvių kalbos draugijos Klaipėdos skyrius, Klaipėdos universiteto Lietuvių kalbos katedra.
2. Dumšienė, E. (2021). Skiriamųjų ženklų vartoseną baigiamuosiuose darbuose. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, 17 (1), 120–127. <https://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttlk/article/view/438>
3. Gudžinevičiūtė, O. L. (2015). Pavojinga rašybos tendencija. Iš *Gimtoji kalba mokykloje: straipsnių rinkinys*, III dalis, 6–16. Lucilijus.
4. Labanauskienė, S. (2015). Būdingiausios sintaksės klaidos Pietų Aukštaičių abiturientų rašiniuose. *Bendrinė kalba*, 88, 1–17. http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/88/Rimkute_BK_88_straipsnis.pdf
5. Linden, J. (2020). Contrastive Focus Capitalization: Nonstandard Usages of Capital Letters in Web-based English and their Capital-I Implications. *Studies in the Linguistic Sciences: Illinois Working Papers*, 116–138. <https://www.ideals.illinois.edu/items/116671/bitstreams/383153/data.pdf>
6. Macienė, J. (2022). Kiekybinė baigiamųjų darbų arba baigiamųjų projektų rengėjų raštingumo analizė. Iš *Gimtoji kalba mokykloje: straipsnių rinkinys*, X dalis, 45–57. Lucilijus.
7. Macienė, J., Rimkutė, A. (2014). Studentų raštingumo problemos. Iš *Gimtoji kalba mokykloje: straipsnių rinkinys*, II dalis, 50–57. Lucilijus.
8. Miliūnaitė, R. (2013). Raštingumo problema interneto bendruomenės ir mokytojų akimis. *Kalbos kultūra*, 86, 192–211. http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/86/KK_86_192_211_Miliunaite.pdf
9. Miliūnaitė, R. (2014). Mokytojai apie informacinių technologijų poveikį mokinių raštingumui. *Bendrinė kalba*, 87, 1–16. http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/87/Miliunaite_BK_87_Straipsnis.pdf
10. Pupkis, A. (2005). *Kalbos kultūros studijos*. Gimtasis žodis.
11. Rimkutė, A. (2012). Kolegijos pirmakursių raštingumas: gal lietuvių kalbai nereikalingos nosinės raidės? Iš: *Gimtoji kalba*, 12, 12–17. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
12. Smetonienė, I. (2009). *Reklama... Reklama? Reklama!* Tyto alba.
13. Šukys, J. (2003). *Kalbos kultūra visiems*. Šviesa.
14. Teixeira, da S. J. A. (2023). Capitalization-related errors in the academic literature. *Research and Science Today*, 1(25), 109–111. DOI: 10.38173/RST.2023.25.1.9:109-111
15. Trimonytė, E. (2019). Specialybės kalbos klaidos Vilniaus kolegijos Verslo vadybos fakulteto įstaigų administravimo studijų programos studentų baigiamuosiuose darbuose. *Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai*, 4, 353–363. <https://doi.org/10.47459/svuv.2019.4.23>
16. Vainauskienė, D. (1995). Dėl ištisinio rašymo didžiosiomis raidėmis. *Kalbos kultūra*, 68, 71–74. Lietuvių kalbos institutas.
17. Vasiliauskienė, V. (2002). *Probleminiai lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos aspektai*. Homo liber.
18. Vladarskienė, R., Zemlevičiūtė, P. (2022). *Lietuvių kalbos rašyba. Taisyklės, komentarai, patarimai*. Lietuvių kalbos institutas.
19. Župerka, K. (2008). *Reklamos tekstas: pragmatika, stilius, kalba*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.

THE TITLES AND NAMES IN THE FINAL THESES OF PRESCHOOL AND PRE-PRIMARY EDUCATION STUDIES

Summary

In 2022-2024, Kauno kolegija Higher Education Institution implemented the project “Provision of language consultations to preschool and pre-primary education students preparing final theses”. One of the project activities was the verification of the titles of final theses. The review of 204 final theses revealed cases of incorrect spelling of titles and names. This article aims to reveal the spelling tendencies of the titles and names used in final theses. The study reveals that almost a third of students misspell the names of documents, as well as the names of institutions, organisations, and their departments. In one-seventh of the papers, the names of holidays and commemorative days were misspelt. The titles of various printed publications (books, magazines, articles, etc.) are less frequently incorrect. In addition to these, misspellings were found in the names of methods, groups of pupils in educational establishments, games, historical events or epochs, etc. The analysis of the most common mistakes in thesis titles suggests that there are spelling mistakes in the titles and that the authors of the theses are unlikely to be aware of the misspellings, i.e., they perceive literal or symbolic titles in some cases to be generic, and in some cases, they mix up the symbolic names with the literal names. The most common mistake is when the name/title is new and(or) unheard of and it is not recorded in the Consultation Bank of the State Lithuanian Language Commission. In such cases, it is more difficult to apply a more intricate, exceptional or rare spelling rule. The study showed that the most ambiguity arises in the spelling of literal names. In addition, there is a tendency not to hyphenate symbolic names used before or without cognates.

Keywords: final thesis, name, title, spelling rules, codified norms, language for professional purposes, spelling mistakes

Informacija apie autorę

dr. Aušra Rimkutė-Ganusauskienė. Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Kalbų centro ir Pedagogikos katedros asistentė, Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro vyresnioji mokslo darbuotoja. Mokslinių tyrimų kryptys: lietuvių terminologija, terminografija, religijos, aprangos, pedagogikos leksika, bendrinės kalbos norminimo klausimai.

El. pašto adresas: ausra.ganusauskiene@kaunokolegija.lt